

اشاره:

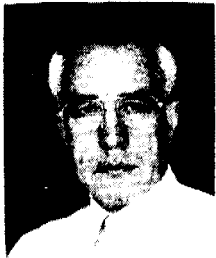
یکی از کالاهای صادراتی عمده ایران که تا چند سال پیش تقریباً نیمی از درآمد حاصل از صادرات غیرنفتی کشور را تأمین می‌کرد، «فرش دستباف» است. با وجود آنکه در دو سال اخیر بازار فرش ایران در خارج از کشور با رکود نسبی مواجه شده و ارزش صادرات فرش از حدود ۲/۲ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۳ به یکسوم این رقم در سال ۷۵ کاهش یافته است، اما فرش دستباف و فعالیت‌های جانبی زندگی حدود ۹ میلیون نفر از هموطنان را تأمین می‌کند. از این‌رو حذف موانع صادرات و تنگناهای تولید و تجارت فرش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

یکی از مشکلاتی که در سال‌های اخیر در تولید فرش ایران بروز کرده و از نظر خریداران خارجی نیز پنهان نمانده است، نزول کیفیت فرش‌های دستباف ایران است. از این رو ضرورت دارد حداکثر مطالعه و تلاش برای از بین بردن این معضل که تهدیدی عمده برای صادرات فرش تلقی می‌شود، به عمل آید.

خبرنگار نشریه «بررسی‌های بازرگانی» در گفت‌وگو با دکتر جعفر زاخری، کارشناس رسمی دادگستری در رشته نساجی، مشاور وزارت جهاد

سازندگی در بخش اصلاح نژاد و صنایع تبدیلی، مشاور شرکت اس‌جی‌اس (SGS) در زمینه کنترل و بازرسی کالا و رییس بخش چرم و پوست مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، عمده‌ترین مباحث مربوط به کیفیت و استاندارد نمودن مواد اولیه فرش را جویا شد.

ماحصل این گفت‌وگو را با هم می‌خوانیم.

استاندارد کردن مواد اولیه فرش، یکی از راه‌های توسعه صادرات فرش می‌باشند

می‌باشیم. در آینده اگر قرار باشد در زمینه استاندارد کردن مواد اولیه فرش، برنامه‌ای اجرا شود، باید مواد اولیه وارداتی کنترل شود و این مواد که به بهای نازل از کشورهای یادشده وارد ایران می‌شود، وارد خط تولید کارخانه‌های ایران نگردد.

■ مواد اولیه فرش کشورهای چین و هند در مقایسه با ایران چگونه است؟ چرا قالی‌های بافت آن کشورها بازار فرش ایران را گرفته است؟

□ به‌طور کلی کشورهای چین و هند از نظر استاندارد از ایران جلوتر هستند، اما کیفیت قالی‌های بافت آنها، دلیل عقب

■ آیا استاندارد کردن مواد اولیه فرش در بازار جهانی این کالا اثرات مثبتی در پی خواهد داشت و در روند صادرات فرش ایران تغییری حاصل می‌شود؟

□ استاندارد خامه فرش از استانداردهای تشویقی و صادرات یا واردات مواد اولیه فرش از استانداردهای اجباری تبعیت می‌کند. متأسفانه بعد از فروپاشی شوروی سابق، معاملات تهاتری با همسایگان شمالی باعث شد الیاف دباغی از این کشورها وارد شود. چون این الیاف یکنواخت نیست، در کیفیت کالای تولیدی حاصل از این مواد شاهد اثرات منفی

کاربرد و استفاده از این استانداردها در جهت کنترل خط صنعت اهمیت دارد.

با این وجود، ضرورت دارد خامه تولیدی در کارخانه‌های فرش، مشمول استاندارد اجباری باشد تا تولیدکنندگان متعهد شوند ماده اولیه استاندارد به کار برند و بتوانند نخ خامه استاندارد تولید کنند.

در این زمینه، استاندارد کشورهای رقیب از ایران جلوتر است. آنها ضوابط و مقررات استاندارد را بیشتر از ایران رعایت می‌کنند و با تولید فرش تطبیق می‌دهند.

■ آیا استاندارد کردن مواد اولیه فرش راه صادرات را هموار می‌نماید و این مقوله را گسترش می‌دهد؟

□ استاندارد کردن مواد اولیه فرش یکی از راه‌های گسترش صادرات است. شناسنامه فرش الکویی برای استاندارد مواد اولیه فرش است.

شناسنامه فرش ثبات رنگ، کیفیت الیاف آن و ضدبید کردن آن را بازگو می‌کند.

■ تبلیغات استاندارد مواد اولیه فرش ایران در بازارهای جهانی چگونه باید صورت گیرد؟

□ رعایت کیفیت فرش، بهترین راه تبلیغ آن است. تبلیغ زمانی مؤثر است که فرش ایران از نظر کیفیت بالا باشد.

■ صادرات پشم و کرک با کیفیت ایران از چه زمانی ارزش واقعی خود را یافته است؟

□ با توجه به اینکه ایران شرایط طبیعی و اقلیمی مختلفی دارد، تولید کرک و پشم طی ۱۰ سال اخیر در اثر مطالعاتی که روی اصلاح نژاد دام‌ها آغاز و اطلاعاتی که از بازارهای جهانی کسب شده، بهبود یافته است. امروزه کرک ایران کیلویی ۶۵ دلار صادر می‌شود. در سال ۷۲ این رقم ۱۰۳ دلار بود.

باید برای تولیدات دامی بومی ایران، صندوق‌هایی جهت حمایت از تولیدکنندگان و عشایر به وجود آید تا آنها بتوانند کالای با کیفیت تولید کنند.

■ آیا کرک و پشم ایران را می‌توان استاندارد کرد؟

□ تولید مواد اولیه کرک و پشم بیشتر منشأ حیوانی دارد. الیاف پشم از گوسفند و الیاف کرک از شتر و بز تولید می‌شود. الیاف کرک تولیدی در ایران از مناطق شرق و جنوب شرقی کشور، شمال شرقی و قسمتی از مرکز کشور که پایین‌تر از یزد و ندوشن است، به دست می‌آید.

کرک از اقلام صادراتی کشور است و سالانه ۲۰۰۰ تن تولید می‌شود.

راندن قالی ایران در بازارهای جهانی نیست.

مزیت نیروی کار ارزان، استفاده از نقش و رنگ قالی ایران و تولید انبوه مطابق با سلیقه خریداران خارجی، سبب شده است که بازار را از ایران بگیرند.

■ امتیاز پشم و کرک ایران نسبت به الیاف پشم و کرک چین چیست؟

□ امتیاز پشم و کرک ایران نسبت به مواد چین، بلندتر بودن طول الیاف پشم و کرک ایران است. این موضوع یکی از امتیازها می‌باشد و حتی صنایع آمریکا طالب کرک‌های ایرانی است.

○ با فروپاشی شوروی سابق و واردات الیاف دباغی نامرغوب از کشورهای تازه استقلال یافته و استفاده از این الیاف در بافت فرش، شاهد اثرات منفی این اقدام در کیفیت فرش می‌باشیم.

■ آیا استاندارد مواد اولیه فرش ایران از کشورهای رقیب بالاتر است؟

□ استاندارد مواد اولیه فرش ایران که عبارت از پشم، نخ پنبه، ابریشم و رنگ است در ۲۵ سال گذشته در مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران تهیه شده است، منتها

همگام با وزارت صنایع باید نیازهای یکدیگر را ببوشانند. ایران پس از چین بزرگترین تولیدکننده کرک (کشمیر) در جهان است.

■ آیا استاندارد الیاف کشمیر ایران با استانداردهای جهانی مطابقت می‌کند؟

□ استاندارد جهانی کشمیر تا امروز تدوین نشده است. استاندارد را معمولاً کشورهای تهیه می‌کنند که با آن کالا سروکار دارند و سرآمد آنها در زمینه کشمیر، چین است که تاکنون نتوانسته است استاندارد دی در این زمینه تهیه کند.

ایران در سال‌های قبل درصد تهیه استاندارد بین‌المللی کشمیر بود، ولی به صلاحدید یکی از کارشناسان، این کار انجام نشد. زیرا اگر استاندارد بین‌المللی این کالا تدوین شود، چه بسا کشورهای نیوزلند و استرالیا که پایه دامپروری آنها از ایران جلوتر است، نوعی کشمیر در سطح استاندارد بین‌المللی تولید کنند و ما نتوانیم در آن سطح تولید و عرضه نماییم.

با این وجود، برای آنکه به صادرات کشمیر ایرانی لطمه‌ای وارد نشود، استاندارد ملی آن در سال گذشته تدوین شد. شرکت‌های بازرسی‌کننده کیفیت کالاهای صادراتی ایران، امروزه استاندارد کشمیر را بر اساس استاندارد ملی ایران بررسی می‌کنند و آزمایش‌های فنی خود را انجام می‌دهند. به دیگر سخن، استاندارد و الیاف کشمیر براساس استاندارد ملی ایران در بازارهای جهانی مورد قبول است.

■ تولیدات پشم ایران به چه صورتی است؟

□ تولیدات پشمی در ایران به دو صورت چیده شده و دباغی حاصل می‌شود. در بهار و پاییز، پشم از گوسفندان زنده چیده می‌شود و به مصرف خامه فرس می‌رسد. پشم دباغی بعد از کشتار گوسفند تولید می‌شود که در برخی مواقع که کمبود پشم وجود دارد، با پشم چیده شده مخلوط می‌شود و در خامه فرس استفاده می‌شود.

این امر در طول زمان به کیفیت فرس ایران ضربه خواهد زد.

○ شناسنامه فرس، الگویی برای استاندارد مواد اولیه فرس است، زیرا ثبات رنگ، کیفیت الیاف و ضدید بودن آنها در شناسنامه مطرح می‌شود.

■ برای قالی‌های با رج بالا و ظریف که دارای کیفیت بالایی

تنها کارخانه نیمه‌صنعتی آن در خراسان می‌باشد که الیاف کرک را تصفیه کرده و از حالت خام درمی‌آورد و به بازارهای جهانی صادر می‌کند. این کارخانه ۲۰ سال پیش راه‌اندازی شده است و کرک خام را به وسیله «موکشی» کردن خالص می‌کند. الیاف کرک به دست آمده در بازار خارجی به کشمیر معروف است.

○ علت عقب رانده شدن فرس ایران در بازارهای جهانی، استفاده از مواد اولیه استاندارد در بافته‌های هندی و چینی نیست، بلکه آنها از مزیت نیروی کار ارزان و تولید انبوه مطابق با سلیقه خریدار خارجی بهره گرفته‌اند.

با توجه به اینکه الیاف کرک خام صادراتی کشور در دهه حاضر رو به رشد بوده است، در سال ۶۴ این ماده هر کیلو ۱۲۰ ریال معامله می‌شد و حداکثر به قیمت ۸۵۰ ریال صادر می‌شد. ولی بعد از راه‌اندازی مجدد کارخانه ایران کشمیر، الیاف کرک متناسب با بازار تجاری در دسترس تجار خارجی قرار گرفت. امروز کشمیر ایران هر کیلو ۱۰۲ دلار صادر می‌شود و ایران در شرایطی است که سالانه ۲۰ میلیون دلار درآمد ارزی از این ماده با ارزش دارد. اگر کارخانه‌های جدید در کنار این کارخانه و در شهر کرمان تأسیس شود، درآمدهای سرشار دیگری نیز از این رشته خواهیم داشت.

به سخن دیگر هر قدر فرآیند تولید کرک بهبود یابد و ماده خام ارزش افزوده بگیرد و به صورت فرآوری شده درآید و به موازات آن کیفیت جنس با تصفیه الیاف افزایش یابد، ارزش افزوده بالاتری به دست خواهد آمد و ارزش صادراتی آن بالاتر می‌رود.

■ برای آنکه بتوان الیاف کرک را به کیفیتی رساند به طوری که صادرات آنها را به دنبال داشته باشد، چه سیاستی باید اعمال شود؟

□ چند ارگان و سازمان و دانشکده باید با هم هماهنگ شوند. باید دانشکده‌های کشاورزی و دامپروری با دانشکده‌های نساجی هماهنگی داشته باشند.

هر قدر دانشکده‌های نساجی نسبت به کیفیت تولیدات کشاورزی آگاه باشند، می‌توان اصلاح خطوط تولید و توسعه آن را برنامه‌ریزی کرد. وزارت کشاورزی و یا جهاد سازندگی

ندارند و باید پرورش نژادهای بلوچی و یا سنجابی در سطح کشور گسترش یابد.

○ **استاندارد بین‌المللی برای کشمیر تدوین نشده است.** اگر این استاندارد تدوین شود، چه بسا کشورهای نیوزلند و استرالیا با تولید کشمیر استاندارد، از ایران پیشی بگیرند.

■ در زمینه استاندارد پشم توضیح فرمایید.

□ در سال ۱۳۷۶ با هماهنگی مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و وزارت جهاد سازندگی، استاندارد کلیه ییاف دامی از جمله پشم تهیه شد.

استاندارد ییاف کرک شتر، ییاف آنغوره، مرغز (که از بزهای مرغز غرب کشور در کردستان تولید می‌شود) و موی بز موئی از آن جمله می‌باشند. آخرین سری این استانداردها، استاندارد پشم مورد استفاده در خامه قالی دستباف است.

■ چرا پشم ایران استاندارد نیست؟

□ ییاف تولیدی پشم از موجود زنده است. تکتک ییاف پشم موجود زنده با یکدیگر متفاوت است. برای آنکه بتوان اندازه و قطر این ییاف را یکسان نمود، باید اصلاح نژاد صورت گیرد. در ایران هنوز این امر صورت نگرفته است. باید نژاد بلوچی در کرمان که یکنواخت‌ترین پشم را دارد، توسعه داده شود. ضمناً با استفاده از نژادهای ظریف خارجی و آمیزش آنها با نژادهای بومی، پشم‌های مورد لزوم را تولید کرد.

■ رنگ‌های به‌کار گرفته در فرش ایران دارای چه منشایی می‌باشد؟

□ رنگ‌های به‌کار رفته در فرش ایران قبل از ۵۰ سال اخیر دارای منشأ حیوانی و یا گیاهی بوده است که آنها را رنگ‌های طبیعی می‌نامند.

در ۵۰ سال اخیر اکثر رنگ‌های مورد استفاده در فرش، صنعتی است. دلیل استفاده از رنگ‌های صنعتی به جای رنگ‌های سنتی، ثبات، تهیه ساده‌تر رنگ و از نظر اقتصادی مقرون به صرفه بودن آن است.

با توجه به کیفیت خاصی که در رنگ‌های سنتی وجود دارد و این کیفیت در قالی‌های ایرانی در موزه‌های بزرگ جهان مشهود است، شکل صنعتی به روند سنتی گذشته پیوند داده شده است، به‌طوری که هم‌اکنون در کاشان، رنگ‌های سنتی را

هستند چه نوع پشمی استفاده می‌شود؟

□ برای بافت قالی‌های با رج بالا، اغلب پشم‌های وارداتی از نیوزلند، اروگوئه و آفریقای جنوبی مصرف می‌شود. ظرافت این پشم‌ها از پشم‌های ایرانی بیشتر نیست، ولی تنها عاملی که باعث شده این پشم‌ها جای پشم‌های داخلی را بگیرند، یکنواختی آنها از نظر طول و قطر ییاف است. این دو ویژگی، باعث می‌شود بازده تولید نخ بالا رود و نخ‌های یکنواخت و ظریفی از آنها تولید شود.

○ **کرک ایران در سال ۱۳۷۲ به بهای هر کیلو ۱۰۳ دلار و اکنون به بهای ۶۵ دلار در بازارهای جهانی به فروش می‌رسد و علت آن نیز اصلاح نژاد دام‌ها و کسب اطلاعات موردنیاز از بازارهای بین‌المللی است.**

قالی‌های بالای ۴۰ رج که صادراتی می‌باشند از پشم‌های وارداتی بافته می‌شود. البته در ایران پشم‌هایی وجود دارد که از آنها قالی بالای ۵۰ رج هم می‌توان بافت، اما مشکل عمده آن است که در تمام ایران این پشم‌ها به صورت یکنواخت وجود

به طریق صنعتی تهیه می‌کنند.

که رنگ‌های سنتی به طریق صنعتی در کاشان تولید می‌شود. استاندارد این نوع رنگ‌ها، به مراتب دارای ویژگی‌ها و کیفیت بالاتری از رنگ‌های سنتی است که به وسیله وسایل اولیه تولید می‌شود. این امر در اقتصاد فرش ایران اثرات مثبتی خواهد داشت.

■ ثبات رنگ فرش ایران که مورد قبول بازارهای جهانی باشد، چه میزان است؟

□ فرش ایران از نظر استانداردهای بازار جهانی باید دارای ثبات رنگ باشد. رنگ فرش ایران باید به نحوی باشد که در اثر شست‌وشو و یا تابش نور آفتاب از بین نرود. این امر در رنگ‌های صنعتی طبیعتاً بیشتر از رنگ‌های سنتی است. معمولاً برای فرش‌های صادراتی از رنگ‌های صنعتی باید استفاده شود تا تولید به صورت انبوه درآید. البته روش جدید که از مواد اولیه سنتی برای تولید رنگ صنعتی استفاده می‌شود، شاید در آینده مانع از مصرف رنگ‌های صنعتی شود.

■ به نظر شما کارگاه‌های بزرگ در استاندارد مواد اولیه فرش چه نقشی می‌توانند ایفا کنند؟

□ اگر بتوان در کارگاه‌های بزرگ و تعاونی‌های قالی‌بافی، استاندارد مواد اولیه فرش را آغاز کرد، در جهت توسعه و گسترش امر استاندارد و مواد اولیه حرکت مثبتی آغاز خواهد شد. اما اگر این امر در کارگاه‌های کوچک اعمال شود، اطلاعات لازم به دیگر کارگاه‌ها تسری نخواهد یافت.

■ آیا استاندارد مواد اولیه فرش ایران در همایش‌های بین‌المللی فرش مطرح و بررسی می‌شود؟

□ اینجانب درباره ویژگی‌های پشم بومی ایران که در فرش‌های بافت ایران به کار می‌رود، مقاله‌ای به همایش بین‌المللی فرش شرقی (ICOC) که هر ساله در یکی از کشورهای خارجی تشکیل می‌شود، ارائه کرده‌ام. این موضوع دو سال است که در همایش‌های بین‌المللی فرش مطرح می‌شود.

■ توصیه شما به صادرکنندگان فرش برای صدور فرش با کیفیت چیست؟

□ تجار ایرانی باید سعی کنند فرش با شناسنامه را صادر کنند. شناسنامه بزرگ‌ترین الگو برای استاندارد فرش ایران است.

به نظر می‌رسد در آینده از رنگ‌های صنعتی که در اصل ریشه سنتی دارند، در فرش‌بافی استفاده شود تا جلا و جلوه خاص رنگ‌های طبیعی گذشته بار دیگر به فرش‌های ایران بازگردانده شود.

این امر باعث می‌شود فرش‌های عتیقه‌ای به صورت انبوه تولید گردد. ماده اولیه رنگ‌های گیاهی در کشور به صورت فراوان وجود دارد و نیاز وارداتی آن حدود ۴ درصد است.

○ در آینده تولید رنگ‌های صنعتی که ریشه سنتی دارند، گسترش می‌یابد تا جلا و جلوه رنگ‌های طبیعی که در گذشته در فرش ایران وجود داشت، دوباره بازگردد و تولید انبوه فرش‌های عتیقه‌ای میسر شود.

■ رنگ‌های سنتی دارای استاندارد بالاتری هستند یا صنعتی؟ ثبات رنگ فرش چه درجه‌ای باید باشد؟

□ ثبات رنگ‌های صنعتی نسبت به رنگ‌های طبیعی بیشتر است. منتها در قالی به ثبات بالای رنگ نیازی نیست و رنگ باید دارای ثبات درجه ۵ باشد. این درجه ثبات در رنگ‌های سنتی نیز وجود دارد.

البته همان‌طور که اشاره شد، تهیه رنگ‌های سنتی از طریق صنعتی در دو سه سال گذشته آغاز شده است، به این صورت

